

Pókai Sárosi János végrendelete.

(1706.)

Az unitárius egyház történetében két Sárosi család vitt előkelő szerepet: egyik a Kissárosi, a másik a Pókai Sárosi család. Mind a kettő ősei a Bethlen Gábor kora óta vittek jelentősebb szerepet s mind a két család tagjai már a XVII. század folyamán vezető állásokat töltenek be. A Kissárosi Sárosiak közül Sárosi János Apafy Mihály uralkodása alatt Küküllőmegye országgyűlési követe, majd portai főkövet s végül az ország ítélőmestere. Feleségével Tóth Borbárával a Nyárad mentén nagy birtokot kapott. Leginkább a Kisküküllő mellett, Szőkefalván élt s a szőkefalvi unitárius egyházzal nagylelkűleg gondoskodott. Leánya, Sárosi Ilona az unitárius egyház egyik első főgondnokának, Vargyasi Daniel Péternek lett a felesége. E házasságból négy leány származott, kik közül Zsófia gróf Haller János gubernátorhoz ment férjhez s idősebb korában vallását elhagyva, áttért katolikusnak, megvonta a szőkefalvi egyháztól a Sárosi János által tett dézmaalapítványt s a szőkefalvi templomunkat is a katolikusoknak adatta.¹

A másik Sárosi család megalapítója Sárosi János, aki 1619-ben nyert címeres nemességet² s 1635-ben kapott Pókára adományt.³ Családja azóta iratta innen előnevét. Előkelő állásba jutott. Mint fiscalis directornak te-

¹ Vargyasi id. Daniel Gábor: A vargyasi Daniel család eredete stb 262—64. Ker. Magvető 1875. 194—95. 1876. 328—32. 1877. 153—58.

² Sándor Imre: Címerlevelek I. 73 l. Régebbi, 1564-beli címeres levelük hamis volt.

³ Az eredeti adománylevél a Pókai Sárosi-levéltárban az Erd. Nemz. Múzeum levéltárában Kolozsvárt.

kintélyes része volt Zolyomi Dávid hűtlenségi pörének az I. Rákóczy György fejedelem kedvére történt elintézésében s szerepél a dési complanatio idején is. Felesége, s fejedelmi adomány révén is Nyárádszentlászlón és Szentháromságon birtokokhoz jutott s utódai a nyárádszentlászlói néhai Sygher-féle jószágot birták s a Szentlászlói előnevet is használták. Pókai Sárosi Jánosnak három fia volt: *György*, ki 1662-72 közt Marosszék főkirálybirája, követe s Apafy tanácsura. Utódai buzgó unitáriusok maradtak. A második fiú, *Gergely* ága fiával Sámuellel kihalt. A harmadik fiú Sárosi János kortársa Kissárosi Sárosi János ítélőmesternek, akivel többször együtt szerepél. Így 1687-ben ott van abban a portálkövetségben, amelyet Kissárosi Sárosi János vezetett. Atyja és bátyja után ő is marosszéki főkirálybiró. Ebben a méltóságban találjuk 1699-ben s ebben érte a Rákóczi Ferenc szabadságharca is. Első felesége Erdőtelki Miklós özvegye Ébeni Zsuzsa, a második Inczédi Erzsébet volt, akinek révén Apafy fejedelem feleségével, Bornemisza Annával rokonságba jutott. Első felesége már 1685 december 28-án meghalt.¹ A második még végrendelezése idején, 1706 februárius 16-án életben volt.

Ez a Pókai Sárosi János az, akinek végrendeletét alább közöljük.

E végrendeletből buzgó vallásos lélek s az unitárius valláshoz való meleg ragaszkodás szól. Látjuk az élet határszélén bucsúzó főembernél, hogy amit életében tettekkel bizonyított,² egyháza iránti szeretetét, utódainál is biztosítani akarta.

Sajnos, ez a szép célja nem egészen sikerült. Fia, János 1747 tájt a kora sok gyenge emberét megszedített áramlatok hatása alatt római katolikus lett. Ezzel elvált családjá másik, erős unitáriusnak maradt ágától

¹ 1687 februárius 16-án kelt admonitorio-relatoria a Sárosi János végrendeletével ugyanazonos kir. táblai kiadványban a Vargyasi br. Daniel család levéltárában.

² Ő adta a nyárádszentlászlói unitárius egyháznak azt a szép aranyozott ezüst poharat, mely ma is az eklézsia birtokában van.

s a két ág viszonya egymáshoz vagyoni kérdések miatt is hidegedvén, kihalásukig idegenek maradtak egymáshoz.¹

Maga Sárosi János végrendelete a következő:

Én, *Szentlászlai Sárosi János* adok hálákat az én szent teremtő Istenemnek, hogy ingyen való kegyelméből lételem adta, annyi hosszas napig (ki már szintén hetvenhárom esztendő ember vagyok) sok változásokban őrizett, oltalmazott, tartott, láplált; mind ez mai napig kegyelmesen gondomat viselte, mostan már életemnek szintén fodtán az Isten ő felsége ítéletéből bűneinkért nagy változással, egymás ellen való hadakozással látogatván bennünket, életemnek végét tudgya az könyörületességnek Istene, — azért ezeket meggondolván, tészek az én utánam valóok között ilyen rendelést, testamentumot.

Az én Istenem szemeim előtt ez ideig két szerelmes gyermekeimet megmarasztotta; egyik *Sárosi Susánna Horváth* Miklósné, szegény előbbeni feleségemtől, *Ébeni* Susánnától való leányom, ez mostani fiam *Sárosi János*, mostani feleségemtől, *Inczédi* Erzsébettől való. Mint-hogy mind ős s mind ami kevés keresett jószágom vagyon, azok mind fiat leányt egyaránt illetnek, mindenütt valóok, azért azt osszák két felé istenesen egymás között, megalkuván felölle, kinek-kinek keze ügyében mint jobbnak ítélni. Az én feleségemet nevem viseléséig ki nem rekeszthetik, lévén az országnak arról írott törvénye.

Ha mi arany, ezüst marhácskám maradhatna, az legyen az fiamé *Sárosi Jánosé* és egyéb lábos marháimat akármi névvel nevezendőket osszák két felé az anyyával *Inczédi Erzsébettel*.

A lábos marhák, ha annyira lennének, az leányomat *Sárosi Susánnát* ne hagygyák semmi nélkül.

¹ A Pókai Sárosiakra főforrásaink: Kelemen Lajos: A Pókai Sárosiakról. Ker. Magy. 1899. 338—40. Mike Sándor: Collectio genealogica nobilitatis Transylvaniae B. köt. 654—55 l. az Erd. Múzeum kéziratárában. Vallás a szentháromsági templom visszaoglalásáról kelt 1753 szept. 24. Eredetije a nyárádszentlászlói unitárius egyház tulajdonában. Érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy Sárosy Gyulát, az „Arany trombita” szerzőjét is régebbi irodalomtörténeti adatok Pókai Sárosinak mondják.

Én már egyebet nem tudok írni, mindenek felett hagyom átok alatt: a fiam az unitárius scholán kívül más valláson lévő scholában tanulni ne mennyen; erre mind püspök, plébánus uramék és esperest úraim igen szorgalmasan rá vigyázzanak; meg se engedgyék az unitárius scholán kívül menni tanulni. Ha Isten élteti, két esztendeig még tanuljon; ha pedig az én vallásomból, az unitárius vallásból kiállana s más vallásra állana, mind immobile s mind mobile mindenféle keresetintől immunis légyen; az leányom *Susánna* [Horváth Miklósné] és gyermekei simpliciter s vehessenek. Félje az jó fiam az egy mindenható Istent, attól se jobbra se balra ne hajoljon, emberi találmányoknak, okoskodásoknak ne hidgyen, szent útáiban, parancsolataiban szorgalmasan járjon; így léssen mind az életbe Isten ő felsége vélle, az jövődő örök életet is úgy adgya meg néki.

Ha az én feleségem akármi cultusra más valláson való papot, mestert, deákot vinne Sz.-Lászlóra házámhoz, onnat való lakásától mentest ammoveáltassék, exturbáltassék, dossát is amittálja.

Mely én testamentaria dispositiomat irtam meg jó lelkerü ismereti szerént, pecsétemmel, kezem irásával meg is erősítvén. Irtam segesvári szállásomban, tiszteletes Könyves¹ János uram házánál, die 16 Februarii, 1706.

Correcta per me *Joannem Sárosi*.

Sárosi János mpr.

Mü Széplaki *Petrithevith Horváth* Boldizsár, *Deésfalvi Simon* János és *Pókai Sárosi* György, adgyuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, hogy midőn letünk volna Segesvár városában tiszteletes Szöts István uram házánál, a piacszeren hozá minekünk nemzetes *Szentlászlai Sárosi* János uram maga kezével irott testamentaria dispositioját, melyet műk is megolvassván, megirt Sárosi János uram ő kegyelme vivae vocis oraculo in ominibus punctis et clausulis müelöttünk helybenhagya, ratificála, confirmála, melyet mi is irtunk

¹ Valószínűleg Könyves, azaz Kőmives.

meg az mi igaz hitünk szerént, kezünk irásával és szokott pecsétünkkel meg is erősítvén.

Költ a feljebb megirt helyen, die 18-a mensis Februarii, anno 1706.

Judices iidem, qui supra.

Széplaki Petrityevith Horváth Boldizsár mpr.

nemes személy.

(P. H.)

Désfalvi Simon János mpr.

nemes személy.

(P. H.)

Pókai Sárosi György

Marosszéknec notariususa.

(A Vargyasi Daniel Elek és társai részére a marosvásárhelyi Kir. Tábla által 1829 ápril. 3-án kiállított ítélőmesteri kiadvány id. Vargyasi báró Daniel Gábor levéltárában.)

Kelemen Lajos.

Bod Péter az unitáriusokról.

Irta : Dr. Borbély István.

Bod Péter 26 éves korában foglalkozott először az unitáriusokkal *Kösziklán épült ház ostroma* című munkájában. E könyv fordítása s a kurucforradalom lezajlása utáni szomorú években készült. A gályarabságra ítélt protestáns papok szenvedései vannak benne elmondva. Függetlenül két fejezet van a könyvhöz csatolva, az utolsónak címe: A róm. katolikusokról és az unitáriusokról, «kik kiváltképpen akadályoztatták Magyarországnak és Erdélynek reformációját». E sokat ígérő címen közülünk csak Blandrata és Dávid F. van megemlítve. E rész Bodnak eredeti fogalmazása s mutatja irányunkban táplált érzületét. «Dávid Ferenc — írja — az ördögnek ennél nagyobb eszköze a reformáció megakadályoztatására nem volt». Ime nyitánya ellenünk szórt szidalmainak. Ettől kezdve soha nem mulasztotta el az unitáriusokról megemlékezni, ha erre alkalma nyílt, de mindig idegenkedéssel szólt róluk. Feljegyezte jobbaink életét másfél századon át közkézen forgott könyveibe; megírta egyházunk történetét külön is, meg beillesztve a magyar és az egyetemes egyháztörténetbe, de lelke mély sajnálkozásával tette ezt. Foglalkozott velünk, mert érezte, hogy mi is beletartozunk a magyar társadalomba és történelembe, de óvakodott tőlünk. A tárgyilagosságot nem ismerte. Még azt sem tudta elferdítés nélkül bemutatni, kit közülünk tán legtöbbször becsült, Heltai Gáspárt. Heltai szerinte (*A szent bibliának története*) «a kolozsvári Szent Háromságban levő egy Istent valló gyülekezetben volt pap». Bod tehát jól tudta, hogy unitárius volt, de azért életének ismertetésekor nem említette ezt, hanem egyszórával elhallgatta. Életrajz gyűjtemé-